
LATIYN IS DOOD.

LANG LEVE LATIJN!

PARS SECUNDA

(LECTIO QUARTA ET QUINTA)

Inhoud

Les 4	4
De Ablativus	5
Opdracht 1.....	5
De uitgangen van de ablativus	5
Opdracht 2.....	6
Voorzetsels met ablativus	6
Opdracht 3.....	7
Opdracht 4.....	7
Opdracht 5.....	8
Opdracht 6.....	8
Het perfectum vertalen	10
Opdracht 7.....	10
Opdracht 8.....	11
Opdracht 9.....	11
Opdracht 10.....	13
De zeevaart	14
Opdracht 11.....	16
Opdracht 12.....	17
Tekst 4.1	17
Aantekeningen bij 4.1	18
Opdracht 13.....	19
Opdracht 14.....	19
Opdracht 15.....	21
Puzzel Lectio Quarta	22
Opdracht 16.....	22
Opdracht 17.....	24
Tekst 4.2	24
Aantekeningen bij 4.2	24
Opdracht 18.....	26
Aantekeningen bij 4.2	26
Opdracht 19.....	27
Leerwoorden les 4	28
Grammatica les 4	29
Les 5	32
Het imperfectum	33
Opdracht 1.....	34
Opdracht 2.....	34
Opdracht 3.....	35
Opdracht 4.....	35
Het bezittelijke voornaamwoord	36
Van de persoonlijke voornaamwoorden bestaat geen genitivus. In plaats daarvan gebruikten ze het bezittelijke voornaamwoord, dat een bijvoeglijk naamwoord is:	36

Opdracht 5.....	37
Het persoonlijke voornaamwoord van de derde persoon	37
Opdracht 6.....	37
Opdracht 7.....	38
Vervoeging van ire	38
Opdracht 8.....	39
Opdracht 9.....	40
Tekst 5.1	40
Opdracht 10.....	42
Tekst 5.2	42
Opdracht 11.....	44
Opdracht 12.....	44
Opdracht 13.....	45
Opdracht 14.....	45
Opdracht 15.....	46
Aeneas vertelt verder.	46
Opdracht 16.....	49
Tekst 5.3.	49
Leerwoorden les 5.....	51
Grammatica les 5	52
Het onregelmatige werkwoord ire	53

Les 4

Geleerd heb je:

1. de 1^e, 2^e, 3^e decl. nom., gen., dat., acc.
2. de functies subject, object en naamwoordelijk deel/praedicaatsnomen en meewerkend voorwerp/indirect object
3. de modi indicativus, imperativus en infinitivus
4. het praesens van de 5 conjugaties en esse en posse
5. praesens historicum
6. imperativus

In les 4 leer je:

1. de 5^e naamval: de ablativus
2. de v.t.t.: het perfectum
3. het bijvoeglijke naamwoord van de 1^e/en 2^e declinatie

De Ablativus

Als laatste naamval wordt de ablativus behandeld. Deze naamval wordt in het Latijn gebruikt in die zinsdelen die wij bijwoordelijke bepalingen noemen. Die bijwoordelijke bepaling geeft informatie, die niet per se noodzakelijk is (vergelijk onderwerp en gezegde). De meeste bijwoordelijke bepalingen worden voorafgegaan door een voorzetsel zoals *door, met, in, op, achter, vanaf, onder* (ook wel kastwoorden genoemd). Deze zinsdelen geven aan hoe, wanneer, waar of waarom iets gebeurt. Als bijwoordelijke bepaling worden ook bijwoorden gebruikt. Dit zijn woorden die op dezelfde vragen antwoord geven: nu, toen, zo. Deze woorden staan normaal voor het werkwoord, een bijvoeglijk naamwoord of een ander bijwoord.

Opdracht 1

Geef eens van de volgende zinnen aan wat de bijwoordelijke bepaling is.

1. Vader is in zijn auto in slaap gevallen.
2. Daarna is hij tegen een boom gereden en met een ambulance naar het ziekenhuis gebracht.
3. Nu wordt hij door een verpleegster verzorgd en krijgt hij zijn voeding met een infuus toegediend.
4. De artsen zeggen dat hij over twee weken zeker weer het ziekenhuis zal verlaten.

De uitgangen van de ablativus

De uitgangen van de ablativus staan in onderstaande tabel per declinatie.

Decl.	1 ^e		2 ^e M		N		3 ^e M/F		N	
getal	s.	pl.	s.	Pl.	s.	pl.	s.	Pl.	s.	pl.
Nom.	-a	-ae	-us	-i	um	-a	-s/-	-es	----	-a
Gen.	-ae	- arum	-i	- orum	-i	- orum	-is	- (i)um	-is	-(i)um
Dat.	-ae	-is	-o	-is	-o	-is	-i	-ibus	-i	-ibus
Acc.	-am	-as	-um	-os	-um	-a	-em	-es	----	-a
Abl.	-a	-is	-o	-is	-o	-is	-e	-ibus	-e	-ibus
Voc.	-a	-ae	-e	-i	-um	-a	-s/-	-es	----	-a

In het Latijn kan die ablativus zonder én met voorzetsel gebruikt worden. De ablativus zonder voorzetsel heeft een eigen betekenis, die je beslist moet weten:

1. **door**, door middel van (**niet** 'door iets heen')
2. **met**, met behulp van (**niet** 'samen met')
3. **van, vanaf** (**niet** in de betekenis [bezit] van)

Opdracht 2

Vertaal de volgende drie zinnen.

1. Timore fugis.
2. Navibus Carthaginem venimus.
3. Urbe exit.
4. Cupidine maneo.
5. Ora venimus.
6. Vento ad patriam advenit.
7. Iusso territi sumus.
8. Cane auxilium ferunt.
9. Amore patri paremus.
10. Regno eius redit.

Voorzetsels met ablativus

Er is een aantal voorzetsel waarachter naamwoorden in de ablativus staan. In dat geval hoef je je niet meer om de ablativus druk te maken en vertaal je alleen het voorzetsel en het naamwoord daarachter. Zo gaan de volgende voorzetsels met een ablativus:

de (uitspraak: dee; is het Franse 'de' geworden) vanaf, van .. af, over (*in de betekenis vertellen over*) de urbe – vanaf de stad

cum	(samen) met	cum deo – (samen) met de god
e/ex	uit	ex urbe – uit de stad
a/ab	vanaf	ab ora - vanaf de kust
sine	zonder	sine deis – zonder de goden
pro	voor, in de plaats van	pro deo – voor de god

Nota bene: één voorzetsel kan met én accusativus én met ablativus: in

in	+ acc.	naar ... (binnen); in	in urbem – de stad in
	+ abl.	in, op	in urbe – in de stad
sub	+ acc.	onder (richting)	it sub navem – hij gaat onder het schip
	+ abl.	onder (plaats)	Sub nave est. – Hij is onder het schip

Opdracht 3.

Vertaal de volgende zinnetjes.

1. Cum fidelissimis sociis terram quaerimus.
2. Ite ex imperio Romano.
3. De amore dico.
4. Romani genus ab Aenea ducunt.
5. In urbem venimus et tum in urbe sumus.

Opdracht 4

1. Verzamel uit de woorden van Tekst 4.1 alle zelfstandige naamwoorden.
2. Zet achter alle substantiva de stam, de declinatie en de betekenis.
3. Lees de geslachtsregels in les 2 van de substantiva nog eens goed door en geef van de substantiva van les 4 de geslachten en geef uitleg waarom een woord f. m. of n. is.

4. Geef de volledige verbuiging van de woorden van de 3 declinaties. Neem daarbij de volledige tabel hieronder over in je schrift en vul die in.

casus	1e	2 ^e m.	2 ^e n.	3 ^e m/f.	3 ^e n.
nom.s.	cena	deus	fatum	urbs	genus
gen.					
dat.					
acc.					
abl.					
voc.					
nom.pl.					
gen.					
dat.					
acc.					
abl.					
voc.					

Opdracht 5

Geef de betekenis van de volgende woorden naar hun uitgangen (naamvallen).

1. socii 3x	7. ruinas	13.auxilii
2. perigrinorum	8. cenae 4x	14.ventum
3. verbo 2x	9. hospitibus 2x	15.fatis 2x
4. vestes 3x	10.vela 3x	16.genera 3x
5. nocte	11.lignorum	17.specie
6. historii 2x	12.cibo 2x	18.viris 2x

Opdracht 6

Vertaal naar het Latijn.

1. uiterlijk acc.	5. door het kleed	9. met woorden
2. voor de vorsten	6. van de
buitenlanders	10.aan het zeil
3. van het lot	7. makkers <i>subj.</i>	11.houtblokken
<i>subj.</i>
4. vanaf het
Avondland	8. man object	12.door spijzen

13. van de
gastvriend af

14. voor de wil

15. door de wil

16. in de nachten

17. van de
instortingen

18. voor de
verhalen

Het perfectum

Wanneer de Romeinen een verhaal van het verleden vertellen, gebruiken ze normaal, wanneer iemand iets heeft gedaan of wanneer iets is gebeurd, de voltooid tegenwoordige tijd (ik heb gezien, ik ben gekomen). Voor ons is dat misschien een tegenwoordige tijd, maar voor de Romeinen is dat een verleden tijd. Dat is begrijpelijk, omdat de handeling al voorbij is.

Op zich is het niet zo moeilijk het perfectum te maken. Wat je eerst moet weten zijn de uitgangen:

ik heb ge....	-i	wij	-imus
jij	-isti	jullie	-istis
hij/zij/het	-it	zij	-erunt
infinitivus te hebben/zijn ge ..	-isse		

Het enige moeilijke is misschien hoe je van de werkwoorden van iedere conjugatie een perfectum moet maken. Iedere conjugatie heeft een eigen perfectumstam, waarachter je de uitgang van het perfectum moet zetten. Je moet dus van ieder werkwoord de conjugatie weten om de perfectumstam te kunnen maken. Die perfectumstam maak je als volgt:

1 ^e conj.	stam + v + uitgang	salutare --> saluta-v-i
2 ^e conj.	-e- --> u + uitgang	monere --> monu-i
3 ^e conj.	stam + s + uitgang Nota bene: <ul style="list-style-type: none">• c/g+ s --> x• b+ s--> ps• t/d + s --> s	reg-e-re --> rex-i scrib-e-re --> scripsi mitt-e-re --> misi
4 ^e conj.	stam + (v)+ uitgang	audire --> audi(v)i
5 ^e conj.	onregelmatig	cap-e-re --> cep-i

Nota bene:

Bijzondere perfecta zijn:

esse – fui

posse - potui

Het perfectum vertalen

Het perfectum kun je in het Nederlands vertalen met een v.t.t. of een o.v.t.:

salutavi – ik heb begroet/begroette.

Verder zijn er evenals in het Nederlands **onregelmatige werkwoorden** met een afwijkend perfectum. Die afwijkende perfecta zullen bij die werkwoorden gegeven woorden en die moet je dan wel leren. Een paar voorbeelden uit les 4 zijn:

1. video	vidi	zien
2. respondeo	respondi	antwoorden
3. moveo	movi	bewegen
4. pello	pepuli	verdrijven
5. posse	potui	kunnen
6. esse	fui	zijn

Opdracht 7

a. Verzamel de verba onder Tekst 4.1 en deel ze in op declinatie en schrijf de betekenis op.

b. Geef de betekenis van de volgende verba.

1. rogavimus	9. misisti	17.narravi
2. demonstravisti	10.invitavi	18.iusserunt
3. pepulisse	11.vidit	19.duxi
4. duximus	12.potuimus	20.movi
5. movistis	13.respondit	21.fui
6. iussit	14.misimus	22.rogavisse
7. vidisse	15.iimus	
8. iit	16.rogavistis	

Opdracht 8

Doe dat nu ook met woorden uit eerdere teksten.

1. dormiverunt	6. habitavisti
2. iisti	7. necavit
3. dixistis	8. amavisse
4. paruimus	9. appropinquavistis
5. nocui	10. aedificavisti

Opdracht 9

Nu praesens en perfectum door elkaar.

1. demonstratis	10. rogo	19. rediistis
2. miserunt	11. roga	20. pellite
3. impellis	12. duxistis	21. reficis
4. potuit	13. condis	22. potuisse
5. mittis	14. manemus	23. fuerunt
6. produnt	15. reficio	24. ducunt
7. pepulimus	16. fuistis	25. movi
8. invitavisse	17. iistis	
9. vidisse	18. defende	

Het bijvoeglijke naamwoord/adiectivum

Het bijvoeglijke naamwoord is een woord dat een eigenschap van een ding of persoon aangeeft:

1. de slimme man
2. het grote huis
3. de zware botsing.

Soms is een bijvoeglijk naamwoord niet direct verbonden met een zelfstandig naamwoord maar wordt het via het werkwoord zijn (koppelwerkwoord) gekoppeld aan een zelfstandig naamwoord:

1. De botsing **is** zwaar.
2. Het huis **is** groot.
3. De man **is** slim.

Het bijvoeglijk naamwoord (vanaf nu **adiectivum** genoemd) is een bijzonder woord, een soort kameleon. Het past zich aan zijn omgeving aan, in dit geval aan het zelfstandig naamwoord. **Het krijgt hetzelfde geslacht, dezelfde naamval en hetzelfde getal (sg. of pl.) als het zelfstandig naamwoord waarmee het verbonden is.** Dit heet **congrueren**. In de zin *'De arts verzorgt de zieke man.'* congrueert 'zieke' met 'man' en het is dus acc. sg. mannelijk.

Dat een bijvoeglijk naamwoord in het Nederlands ook congrueert, kun je niet zo goed zien, omdat je maar twee vormen van 'ziek' hebt: ziek, zieke. In het Latijn is dat heel anders. Ieder adiectivum heeft daar een eigen vrouwelijke, mannelijke en onzijdige uitgang en een eigen verbuiging in alle naamvallen. Een grote groep bijvoeglijke naamwoorden hoort tot de groep die wij van de 1^e en 2^e declinatie noemen, zoals bonus (goed). Van bonus is het mannelijk bonus, het vrouwelijk bona en het onzijdig bonum. Bedenk nu eens alle vormen/naamvallen van het woordje bonus en vul die in onderstaand schema in.

casus	masculinum	femininum	neutrum
nom.sg.	bonus		
gen.			
dat.			
acc.			
abl.			
nom.pl.			
gen.			
dat.			

acc.			
abl.			

Opdracht 10

Zet de goede vorm van bonus bij de onderstaande woorden en vertaal dan de combinatie.

1. socios	7. ruinae	12. noctibus
2. peregrino	8. historiam	13. cenarum
3. verborum	9. genus (<i>Let goed op</i>)	14. virum
4. fata	10. principum	15. cibos
5. ligni	11. ventos	16. generis
6. velis		17. hospites <i>obj.</i>

De zeevaart

Aeneas landt op zijn vlucht uit Troje op de kust van Carthago. Op grond van dat feit alleen al kun je opmaken dat Aeneas tussen maart en oktober daar geland moet zijn. Normaal voer men namelijk niet tussen oktober en maart op de zee vanwege het onstuimige weer. Je zou natuurlijk kunnen zeggen: “Nood breekt wetten. Aeneas moest wel. Troje was ingenomen en hij moest vluchten.” Dat klopt, maar wanneer je verder doordenkt, kom je toch op de periode maart – oktober uit. Op de eerste plaats voerde men geen oorlog in de winter: het terrein is dan te zwaar, te nat door de winterregens. Men voerde ook geen oorlog in die wintermaanden voor de muren van Troje. De aanvallers zouden dan te zeer in het nadeel zijn. Verder zouden de Grieken, zo hadden ze de Trojanen wijs gemaakt, weggevoerd zijn naar huis (in werkelijkheid lagen ze voor de kust van Troje achter het eilandje Tenedos). Dat zou alleen geloofwaardig zijn, als het weer dat ook zou toelaten, dus bij gunstige en betrouwbare wind en zee en zeker niet in de winter.

een pinus

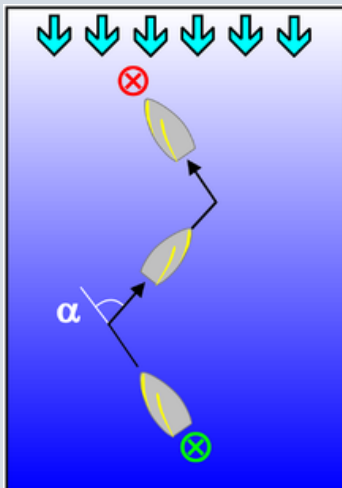
Zeewaardigheid van schepen in de klassieke oudheid.

Schepen van de oudheid zouden nu niet als zeewaardig gezien worden. Afgezien van het feit dat ze betrekkelijk klein waren, waren ze ook niet geteerd en gebreeuwd. Je zou dus kunnen zeggen of denken, dat ze zo lek als een mandje waren. Nou was dat niet zo, maar ze konden niet lang in het water liggen. Voor de scheepvaart werd licht hout gebruikt. Daarvoor kon dus maar

één soort gebruikt worden: de pinus. Deze sparrensoort wordt zeer lang en overigens groeit die ook recht. Daar kon je mooie masten en scheepsplanken van maken. Voor de scheepsbouw zijn daar in de oudheid ontelbare exemplaren van omgehakt, zodat diezelfde scheepsbouw één van de oorzaken ervan is geweest dat de Middellandse Zee arm aan bomen is. Wanneer die pinus eenmaal verwerkt was tot schip, gingen ze de zee op, maar om zonder problemen te kunnen varen, moest men wachten op wind in de rug, afluiddige wind.

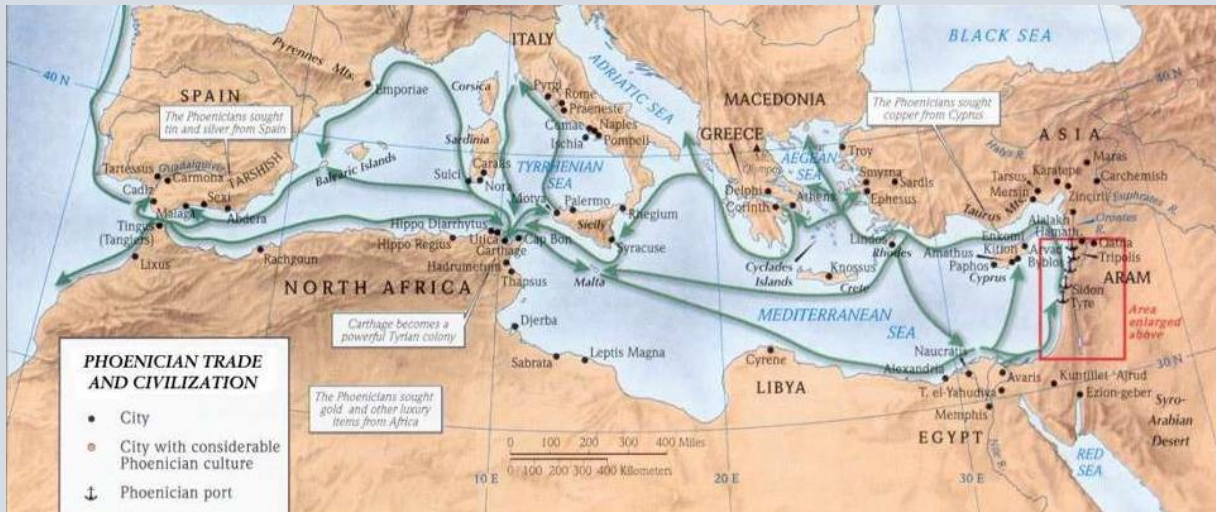
wind in de rug

Laveren, zigzaggend tegen de wind invaren, kon men niet. Men hees namelijk niet de zeilen, maar liet ze zakken. Het zeil zat boven aan de ra vastgebonden en indien nodig, liet men die los en bond men dat zeil vast aan het schip.

laveren/opkruisen

Wij in onze tijd kunnen door middel van onze ra's die zeilen naar links of naar rechts laten gaan, zodat je altijd de wind schuin van de zijkant kan hebben en dus kunt zeilen. In het ergste geval roeide men vroeger over zee. Dat ging natuurlijk niet snel. Bovendien zoog het hout zich langzaam vol met water –het was immers niet gelakt- zodat de snelheid helemaal uit het schip gehaald werd en men gedwongen werd voor de nacht te landen, het schip aan land te trekken en het te laten drogen. Zo kon

je op een dag hooguit maar 8 uur varen, in ieder geval als er geroeid werd. Voor de veiligheid voer men altijd van eiland tot eiland of langs de kust, zodat daar op beperkte tussenruimten altijd ankerplaatsen en op grotere tussenruimten werkelijke steden gevestigd werden of waren.

Opdracht 11

De schepen hebben zich in de loop der tijden behoorlijk ontwikkeld, hoewel ze in wezen nauwelijks veranderd zijn.

- a. Zoek eens op internet een weergave van een schip uit de Kretenzische tijd, de Griekse tijd (een driერიemer), een Romeins schip, een schip van de Noormannen, een galei, een schoener, stoomschip en een moderne oorlogsbodem.

Romeins schip in de Meern

- b. Schrijf de overeenkomsten tussen al die schepen op en per schip vanaf de Kretenzische tijd tot nu de veranderingen/vorderingen.

Opdracht 12

Vertaal onderstaand verhaal in correct Nederlands.

Tekst 4.1

Dido Aeneam bene accipit.

Aeneas nunc in urbe Didonis est et Punici ei sociisque eius obviam eunt. Rogavit eos: "Ubi regina vestra habitat? Mihi demonstrate regiam. Nobis nolite nocere. Timete deos, nam 5. peregrinos semper defendunt." Verba Aeneae Punicos valde moverunt. Sunt stupefacti et cogitant: "Quis est ille? Sine dubio nobilis est, nam regiae vestes ei sunt. Sed quid eum impellit nos tam petulanter iubere?" Tamen ei paruerunt et ad regiam duxerunt. Cum Aeneas regiam intravit reginamque vidit, statim 10. ea duces Troianorum interrogavit: "Dic mihi, ignote vir, quis es? Patrem matremque tuam narra. Species tua divum genus prodit. E qua urbe venisti?"

Aeneas respondit: “Regina, Aeneas sum, clarus princeps
Troianorum. Ex urbe clara et pulchra Troia veni. Dei aeterni me
15. miserunt, quod mihi fatum est novam urbem penetibus
Troianis in Hesperia condere. Mihi pater Anchises, mihi mater
alma Venus est. Dum Hesperiam peto, dei ventis magnis me ad
Africam pepulerunt. Auxilio tuo meas naves ruptas reficere
possum. Itaque te oro, iuva nos. Nobis cibum et lignum
20. et velum et funes ob refectionem navium da.”

Regina ita dixit: “Noli timere, hospes. Me dei iusserunt te bene
accipere. Bonae voluntatis sum. Ideo te invito ad cenam.
Vespere ad regiam paucis cum amicis veni narraque mihi de
ruina misera Troiae et de miseris fatis Troianorum. Historia
25. sine dubio longa est et nox nimium brevis tibi erit.

Aantekeningen bij 4.1

aeternus	eeuwig	cibus	eten
almus	mild, zegenrijk	clarus	beroemd
accipere, -io	ontvangen	cum <i>voegw.</i>	wanneer, toen
<i>pf.</i> accepi		cum + <i>abl.</i>	samen met
amicus	vriend	de + <i>abl.</i>	over
bene <i>bijw.</i>	goed	defendere 3	verdedigen
bonus	goed	demonstrare	tonen
brevis 3 ^e	kort	divus	goddelijk
cena	maaltijd	dubium	twijfel

ducere, -co	leiden, brengen	Penates, -ium	de Penaten
dum	terwijl	peregrinus	buitenlander
dux, ducis	leider	petulanter <i>bijw.</i>	brutaal
ei dat.s. m.f.n.	voor hem/haar/het	princeps, -cipis	eerste, vorst, prins
erit	hij zal zijn	prodere 3	verraden
eunt	zij gaan	pulcher, -chra, -chrum	mooi
e/ex + abl.	uit	Punicus	Poenisch, Poeniër
funis, funis	touw	qua	welke
Hesperia	het Avondland	-que	en; staat achter het
historia	verhaal	woord vast gekoppeld; paterque = et pater	
hospes, -pitis	gastvriend	quid	wat
ille <i>nom.s. m.</i>	die daar, hij	quis	wie
impellere, -llo	drijven, aanzetten	refectio, -onis	herstel
in + acc.	naar, ...in	reficere 5	herstellen
in + abl.	in, op	regia	paleis
interrogare	vragen, ondervragen	regius	koninklijk
intrare	binnengaan, betreden	respondere 2, -ndi	antwoorden
invitare	uitnodigen	ruina	ineenstorting,
ita	zo		ondergang
iubere 2, iussi	bevelen	ruptus	gebarsten, gebroken
lignum	hout	sine + abl.	zonder
longus	lang	species f.	uiterlijk
miser, misera, miserum	ellendig	stupefactus	verbijsterd
meus	mijn	tam	zozeer
mittere 3, misi	sturen	tamen	toch
movere 2, movi	bewegen, ontroeren	ubi	waar
narrare	vertellen	velum	zeil
nam	want	venire, veni	komen
nimum <i>bijw.</i>	te	verbum	woord
nobilis	aanzienlijk	vesper, vesperi 2 ^e	avond
nobis	aan/voor ons	vester, -stra, -strum	jullie, van jullie
ob + acc.	wegens	vestis, vestis	kleren
obviam ire + <i>dat.</i>	tegemoet gaan	videre 2, vidi	zien
pauci, -ae, -a	weinige	vir, viri 2^e	man
pellere, -o, pepuli	drijven, duwen	voluntas, -tatis	wil

Opdracht 13

Nu je de tekst vertaald hebt, moet je hem herhalen totdat je de tekst kunt vertalen zonder de hulp van je vertaling en de woordenlijst eronder. Zo leer je zowel de grammatica als de woorden.

Opdracht 14

Beantwoord de volgende vragen over de tekst.

1. Wie zijn de Punici en ei in r.1?
2. Waarom zouden de Punici hem tegemoet komen r.2?

3. Uit Aeneas' vraag r.2 zou je kunnen opmaken dat hij al het een en ander over de stad weet? Uit welk woord maak je dat op? Leg je antwoord uit.
4. Wat voor positie hadden vreemdelingen volgens de tekst in de oudheid?
5. Het optreden van Aeneas intimideert. Uit welk woord blijkt dat?
6. Wat voor naamval is ei r.7? Hoe heet dat gebruik?
7. Waarom is in r.9 het woordje *tamen* gebruikt? Wat zou je namelijk van de Punici verwachten?
8. Hoe zal volgens de tekst Aeneas er uitgezien hebben?
9. Waarom stelt Dido de vragen in r.10-12? Waarnaar zouden we in onze tijd vragen?
10. Het antwoord van Aeneas r.13 had door een Romein gezegd kunnen zijn. Romeinen waren namelijk niet bescheiden. Uit welk woord kun je dat opmaken?
11. Wat valt je op aan de woordvolgorde 'urbe clara en pulchra Troia' r.14? Dit verschijnsel heet **chiasme**. Zoek op wat dat betekent en is.
12. Welk woord valt met name op in de regels 14-17. Dei ... est. Dit verschijnsel heet **repetitio**. Zoek op wat dat betekent.
13. Wat valt je op aan de structuur/opbouw van r.19/20 'Nobis .. da'. Dit verschijnsel heet **polysyndeton**. Zoek op wat dit betekent.
14. 'Bonae voluntatis sum' r.22 Geef een eigen vrije vertaling die de betekenis goed weergeeft.
15. Blijkbaar kent Dido al het verhaal van het lot van Troje. Uit welke Latijnse woorden blijkt dat r.22-24 'Ideo ..Troianorum.'
16. Waarom gaat Dido er terecht vanuit dat Aeneas' verhaal lang zal zijn r.25?

Opdracht 15

Vertaal de volgende zinnen.

1. Regiam vestri regis reficimus.
2. Sociis stupefactis auxilium est.
3. Ad cenam vespere regii viri veniunt.
4. Ligna rupta venti ad Africam impellunt.
5. Itaque, dum aeterna nox in terra est, quis potest vivere?
6. Pauci viri misera ruina urbis fugiunt.
7. Species tua deum deamque moverunt.
8. Sine auxilio deorum urbem defendere non possumus.
9. Noctem longam de ruina Troiae narravit.
10. Me dei iusserunt hospites ad cenam invitare.

Puzzel Lectio Quarta

Opdracht 16

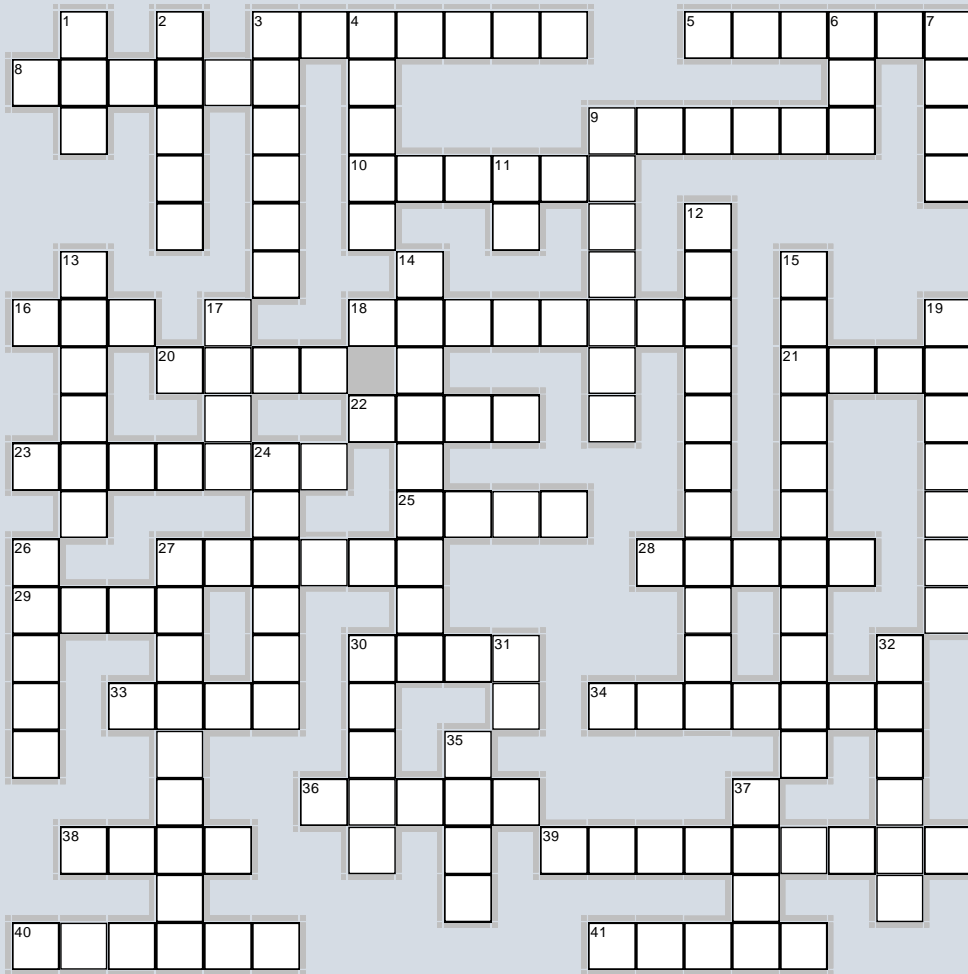
Los onderstaande puzzel op.

Horizontaal

3. van de nachten (7)
5. dus (6)
8. geslachten nom. (6)
9. door afkomst (6)
10. vraagt (6)
16. wanneer (3)
18. van winden (8)
20. van zeil (4)
21. zonder (4)
22. met de leider (4)
23. ik heb verteld (7)
25. die daar (4)
27. kleren acc.pl. (6)
28. verraad (5)
29. mild dat.s.n. (4)
30. door voedsel (4)
33. wie (4)
34. stuurt (7)
36. door lotsbeschikkingen (5)
38. jouw f.acc.s. (4)
39. jullie hebben bevolen (9)
40. door vrienden (6)
41. mannen obj. (5)

Verticaal

1. maar (3)
2. voor een woord (5)
3. hij vertelt (6)
4. beroemd dat.s.n. (5)
6. en (3)
7. hij zal zijn (4)
9. van afkomst (7)
11. naar (2)
12. zij tonen (11)
13. gebarsten acc.pl.f. (6)
14. jij hebt verdreven (9)
15. jullie antwoorden (11)
17. door het maal (4)
19. van zeilen (7)
24. van kleding (6)
26. groot n.s.dat. (5)
27. voor de wil (9)
30. van het maal (5)
31. wegens (2)
32. koninklijk dat.pl.f. (6)
35. van voedsel (4)
37. voor de man (4)

EclipseCrossword.com

Opdracht 17

Vul de ontbrekende uitgangen in en vertaal tekst 4.2.

Tekst 4.2

I.8. Lupus et Gruis

Qui pretium meriti ab improb___ desiderat, bis pecca___: primum quod indignos adiuvat, deinde quia impune abire iam non potest.

Olim os devoratum in fauc___ lupi haesi___ Magno dolor.. victus coepit singulos inlicere pretio: 'Amici, extrahite mihi os e fauce et accip___ pretium.

Tandem persuasa est prece gruis; nam, gulae credens, colli longitudine periculose iuvat lupu___ Deinde pactum praemium petiv)___ sed lupus iratus dixit: 'Ingrata (jij bent). Ex ore nostro caput tuum abstul___ et nunc pretium petis. Es laeta, quod viv___ et tibi non caput edi. Abi.'

Aantekeningen bij 4.2

I.8

a, ab + abl.	van(af	collum	nek
abire	weggaan	credens + dat.	vertrouwend
accipere 5	aannemen	desiderare ab +abl.	verlangen van
adiuvare	helpen	devoratus	verslonden
amicus	vriend	dolor, -oris	pijn
auferre, abstuli	weghalen	e = ex + abl.	uit
bis	twee maal	edere 3, edi	eten
caput, capitis n	hoofd	extrahere 3	uittrekken
coepi pf.	begonnen zijn	fauces f, -cis	keel

gruis, gruis <i>f</i>	kraanvogel	olim	ooit
gula	keel	os, oris <i>n</i>	mond, bek
haerere 2, haesi	vast blijven zitten	os, ossis <i>n</i>	bot(je)
iam non	niet meer	pactus	afgesproken
improbis	slechterik	peccare	een fout begaan
impune <i>adv.</i>	ongestraft	periculose <i>adv.</i>	gevaarlijk
indignus	onwaardige	persuasus	overreed
ingratus	ondankbaar	petere 3, petivi	vragen
inlicere 5	verlokken	pretium	beloning
iratus	boos	prex, precis	smeekbede
laetus	blij	primum	ten eerste
longitudo, -dinis	lengte	qui	wie, hij die
lupus	wolf	singuli, -ae, -a <i>i</i>	eder apart
meritum	verdienste	tandem	tenslotte
nam	want	victus	overwonnen
noster, -stra, -strum	onze		

Opdracht 18

Vul de ontbrekende uitgangen in en vertaal tekst 4.3.

Tekst 4.3

I.9. Passer ad Leporem Consiliator

Sibi non cavere et aliis consilium dare stultum est; id paucis verb___
ostendimus.

Leporem oppressum ab aquil___ valde flentem, obiurgavit passer: 'Ubi tua
velocitas nota est? Quid ita cessav___ pedes?'

Dum passer id dic___, eum ipsum aquila necopinum rapuit et eum
clamitantem necavit.

Lepus semianimus dixit: 'Passer, modo securus nostrum malum inrisisti, sed
nunc fatum tuum deplora___'.

Aantekeningen bij 4.2

ab + <i>abl.</i>	door	id	dit
alius	een ander	inridere 2, -risi	bespotten
aquila	arend	ipse <i>nom. m</i>	zelf
cavere 2 + <i>dat.</i>	zorgen voor	ita	zo
cessare	dralen	lepus, leporis	haas
clamitans, -antis	luid roepend	malum	ellende
consiliator, -toris	adviseur	modo	zojuist
consilium	advies	necopinus	't niet verwachtend
deplorare	bejammeren	noster, -tra, -trum	ons, onze
dum	terwijl	notus	bekend
flens, flentis	wenend	obiurgare	terecht wijzen

oppressus	in het nauw gebracht	securus	zorgeloos
ostendere 3	tonen	seminimus	halfdood
passer, passeris	mus	sibi <i>dat.</i>	voor zich
pauci, ae, a	weinige, een paar	stultus	dom
pes, pedis	voet	ubi	waar
quid	waarom	velocitas, -tatis <i>f</i>	snelheid
rapere 5, rapui	roven	verbum	woord

Opdracht 19

Zoek de betekenis van de onderstaande gevleugelde uitspraken op. Geef de vertaling en leg uit wat er mee bedoeld wordt.

ad fundum
ad hoc
ad rem
stante pede

Leerwoorden les 4

a, ab + <i>abl.</i>	van(af)	narrare	vertellen
aeternus	eeuwig	nobis	aan/voor ons
accipere 5, accepi	ontvangen	noster, -stra, -strum	onze
bene <i>bijw.</i>	goed	ob + <i>acc.</i>	wegens
bonus <i>adi.</i>	goed	pellere 3, pepuli	drijven, duwen
cena	maaltijd	Penates, Penatium	de Penaten
cibus	eten	pro + <i>abl.</i>	voor, in de plaats van
clarus	beroemd	pulcher, -chra, -chrum	mooi
cum <i>voegw.</i>	wanneer, toen	-que	en; <i>staat achter het</i>
cum + <i>abl.</i>	samen met	<i>woord vast gekoppeld; paterque = et pater</i>	
de + <i>abl.</i>	van(af), over	quid	wat
defendere 3	verdedigen	quis	wie
demonstrare	tonen	regia	paleis
divus	goddelijk	regius	koninklijk
dubium	twijfel	respondere 2, -ndi	antwoorden
ducere 3	leiden, brengen	ruina	ineenstorting, ondergang
dux, ducis	leider	sine + <i>abl.</i>	zonder
e/ex + <i>abl.</i>	uit	sub + <i>acc.</i>	onder (richting)
ei dat.s. m.f.n.	voor hem/haar/het	sub + <i>abl.</i>	onder (plaats)
funis, funis	touw	tam	zo(zeer)
historia	verhaal	tamen	toch
impellere 3	drijven, aanzetten	te <i>acc./abl</i>	jou
in + <i>acc.</i>	naar, ... binnen	ubi	waar
in + <i>abl.</i>	in, op	venire, veni	komen
interrogare	vragen, ondervragen	velum	zeil
invitare	uitnodigen	verbum	woord
iubere 2, iussi	bevelen	vester, -stra, -strum	jullie, van jullie
longus	lang	vestis, vestis	kleren
meus, mea, meum	mijn	videre 2, vidi	zien
mittere 3, misi	sturen	vir, viri 2 ^e	man
movere 2, movi	bewegen, ontroeren		
nam	want		

Grammatica les 4

De ablativus

- is de naamval van de bijwoordelijke bepaling
- heeft als eigenlijke betekenis: vanaf, door (door middel van), met (met behulp van)
- wordt ook gebruikt met voorzetsels: cum (samen met), e/ex (uit), a/ab (vanaf), de (vanaf, over), in (in, op, bij)

Decl.	1 ^e		2 ^e M		N		3 ^e M/F		N	
getal	s.	pl.	s.	Pl.	s.	pl.	s.	Pl.	s.	pl.
Nom.	-a	-ae	-us	-i	um	-a	-s/-	-es	----	-a
Gen.	-ae	- arum	-i	- orum	-i	- orum	-is	- (i)um	-is	-(i)um
Dat.	-ae	-is	-o	-is	-o	-is	-i	-ibus	-i	-ibus
Acc.	-am	-as	-um	-os	-um	-a	-em	-es	----	-a
Abl.	-a	-is	-o	-is	-o	-is	-e	-ibus	-e	-ibus
Voc.	-a	-ae	-e	-i	-um	-a	-s/-	-es	----	-a

Het perfectum: de voltooid tegenwoordige tijd

Het perfectum maak je door de perfectumuitgangen achter de perfectum stam van een werkwoord te zetten. Verba van iedere conjugatie hebben een eigen perfectum stam.

De perfectumuitgangen en betekenis

ik heb ge....	-i	wij	-imus
jij	-isti	jullie	-istis
hij/zij/het	-it	zij	-erunt
infinitivus te hebben/zijn ge ..	-isse		

De perfectumstammen van de conjugaties

1 ^e conj.	stam + v + uitgang	salutare --> saluta-v-i
2 ^e conj.	-e- --> u + uitgang	monere --> monu-i
3 ^e conj.	stam + s + uitgang Nota bene: <ul style="list-style-type: none"> • c/g+ s --> x • b+ s--> ps • t/d + s --> s 	reg-e-re --> rex-i scrib-e-re --> scripsi mitt-e-re --> misi
4 ^e conj.	stam + (v)+ uitgang	audire --> audi(v)i
5 ^e conj.	onregelmatig	cap-e-re --> cep-i

Nota bene:

Bijzondere perfecta zijn:

esse – fui

posse - potui

**Het perfectum kun je in het Nederlands vertalen met een o.v.t. of een v.t.t.:
salutavi –ik heb begroet/begroette.**

Verder zijn er evenals in het Nederlands **onregelmatige werkwoorden** met een afwijkend perfectum. Voorbeelden:

video	vidi	zien
respondeo	respondi	antwoorden
moveo	movi	bewegen
pello	pepuli	verdrijven
posse	potui	kunnen
esse	fui	zijn

Adiectiva

Adiectiva zijn bijvoeglijke naamwoorden, die iets zeggen van een persoon of zaak. Zij passen zich dan ook aan aan die persoon of zaak in 1. geslacht, 2. getal en 3. naamval. Dit heet congrueren.

Bijvoeglijke naamwoorden van de 1^e/2^e declinatie hebben een mannelijke vorm op –us, een vrouwelijk op –a en een onzijdige op –um:

bonus (M) bona (F) bonum (N)

Les 5

Wat je al geleerd hebt:

- de 1^e, 2^e, 3^e decl. nom., gen., dat., acc. en abl.
- de functies subject, object en naamwoordelijk deel/praedicaatsnomen en bijvoeglijke bepaling
- de 5 conjugaties en esse en posse
- praesens historicum
- modi: indicativus, infinitivus en imperativus
- praesens, perfectum
- het adiectivum van de 1^e/2^e decl.

In deze les leer je

- de vervoeging van ire
- de persoonlijke voornaamwoorden ik, jij, wij, jullie, hij, zij, het, zij
- het imperfectum
- is, ea, id

Het imperfectum

Je hebt tot nog toe twee tijden gehad: het praesens (o.t.t) en het perfectum (v.t.t.). Deze les komt er een nieuwe tijd bij: het imperfectum (o.v.t.).

Je hebt geleerd dat het praesens niet alleen zoals in het Nederlands gebruikt wordt om handelingen op dit moment te beschrijven, maar ook om daden in het verleden te beschrijven. De schrijver wil dan iets levendig voor ogen stellen, of gaat zelf helemaal op in het verhaal en beleeft het alsof het zich nu afspeelt. Dit praesens moet je in het Nederlands vertalen met een verleden tijd als was het een Latijns perfectum; het heet dan ook **praesens historicum**.

Het **perfectum** wordt gebruikt zoals in het Nederlands met de betekenis van een v.t.t. (Ik heb gezien), maar ook om een verslag te geven van gebeurtenissen in het verleden; je vertaalt het dan met een o.v.t. (ik zag hem gisteren en hoorde hem zeggen ...).

Daarnaast bestaat in het Latijn natuurlijk een gewoon o.v.t., maar die wordt nooit zomaar gebruikt. Het **imperfectum** geeft altijd iets bijzonders aan: duur, herhaling, gewoonte en soms zelfs een poging. In het Nederlands kent de o.v.t ook die eerste drie bijzondere bijbetekenissen:

1. ik las, toen vader binnen kwam – las = ik was aan het lezen (duur - duratief)
2. in mijn jeugd schaatste ik – schaatste = ik had de gewoonte te
3. Wanneer ik naar bed ging, las moeder mij voor. (herhaling - iteratief)

Die vierde betekenis komt in het Nederlands niet voor en ook in het Latijn wordt die weinig gebruikt. Je moet dan het imperfectum met 'proberen' (de conatu) vertalen. Een voorbeeld komt later.

Vorming:

Het is makkelijk in het Latijn het imperfectum te maken. Daarvoor moet je de volgende formule gebruiken: stam + (e)ba + uitgang. De –e- wordt gebruikt na een medeklinker en de uitgangen zijn dezelfde als die van het praesens. Alleen de uitgang van de 1^e sg. is misschien bijzonder: - Je hebt die uitgang (-m) al wel gezien bij sum – ik ben.

persoon	kenletters	singularis	pluralis
1 ^e	(e)ba	-m	-mus
2 ^e	(e)ba	-s	-tis
3 ^e	(e)ba	-t	-nt

1 ^e coni.	saluta-re	saluta-ba-m
2 ^e coni.	vide-re	vide-ba-m
3 ^e coni.	reg-e-re	reg-e-ba-m
4 ^e coni.	audi-re	audi-e-ba-m
5 ^e coni.	cap-e-re	capi-e-ba-m

salutabam:

1. **ik begroette**
2. ik was aan het begroeten
3. ik begroette telkens
4. ik probeerde te begroeten

Onregelmatige imperfecta:

esse	posse
eram	poteram
eras	poteras
erat	poterat
eramus	poteramus
eratis	poteratis
erant	poterant

Opdracht 1

Schrijf de verba met betekenis onder tekst 5.1 op en deel ze in op conjugatie.

Opdracht 2

Vertaal onderstaande werkwoordsvormen.

1. narrabas	5. ponitis	9. transfigis
2. sepelis	6. eras	10. poteramus
3. posuimus	7. redimebam	11. posuisse
4. amittitis	8. sepeliebam	12. ligas

13. es	23. ligavit	33. sumus
14. poterat	24. pugnavi	34. amittebant
15. pugno	25. transfigebatis	35. resistebamus
16. ponebam	26. reficiebat	36. pugnavisti
17. fuerunt	27. transfigite	37. refecistis
18. transfixit	28. ligabatis	38. narrant
19. sepelire	29. narravimus	39. amisisse
20. refice	30. pugnabatis	40. resiste
21. redime	31. iimus	41. eras
22. resistis	32. narra	42. ligabatis

Opdracht 3.

- Schrijf de woorden ruina, annus, heros, hasta, currus, corpus, praetorium, donum, honor met hun betekenis op in je schrift. De woorden staan onder tekst 5.1.

- Deel de woorden in op declinatie.

Opdracht 4

Vertaal de volgende vormen. Denk aan de naamval.

1. ruina	9. corpori
2. donis	10. dono
3. corpus	11. corporis
4. praetorii	12. honore
5. corpora	13. honoris
6. honori	14. praetoria
7. ruinae	15. ruinarum
8. ruinis	16. honorem

17. corpore

18. honorum

De persoonlijke voornaamwoorden: pronomina personalia

casus	ik	jij	wij	jullie
nom.	ego	tu	nos	vos
gen.	-----	-----	-----	-----
dat.	mihi	tibi	nobis	vobis
acc.	me	te	nos	vos
ab.	me	te	nobis	vobis

Nota bene: mecum, tecum, secum, nobiscum, vobiscum, secum moet je lezen als cum me, te, se, nobis, vobis, se (met mij, met jou, met zich, met ons, met jullie, met zich).

De Romeinen gebruikten de nominativus van de persoonlijke voornaamwoorden niet zo vaak, natuurlijk omdat de uitgangen van de persoonsvormen al aangaven met wie je te doen had. Ego, tu, nos, vos werden alleen gebruikt om heel veel nadruk op het onderwerp te leggen, zoals in tegenstellingen: ego dominus sum, non tu.

Het bezittelijke voornaamwoord

Van de persoonlijke voornaamwoorden bestaat geen genitivus. In plaats daarvan gebruikten ze het bezittelijke voornaamwoord, dat een bijvoeglijk naamwoord is:

meus, -a, -um	mijn, van mij
tuus, -a, -um	jouw, van jou
suus, -a, -um	zijn, haar eigen, van hem/haar zelf
noster, -stra, -strum	onze, van ons
vester, -stra, -strum	jullie, van jullie
suus, -a, -um	hun eigen, van hen zelf

Opdracht 5

Veel van bovenstaande vormen ken je misschien al een beetje uit het Frans. Wat is in het Frans mihi, tibi, me, te, nos, vos?

Het persoonlijke voornaamwoord van de derde persoon

Het klinkt misschien vreemd, maar de Romeinen hadden eigenlijk geen persoonlijke voornaamwoorden voor **hij, zij, het**. Hiervoor gebruikten ze woorden als **deze, dit, die, dat**. Dit zijn eigenlijk woorden, waarmee je iets aanwijst: aanwijzende voornaamwoorden. Het meest gebruikte woord van deze aanwijzende voor naamwoorden is het woordje **is** (*m*, hij), **ea** (*f*, zij) en **id** (*n*, het). Het betekent eigenlijk **deze, dit** maar heeft heel vaak de betekenis van **hij, zij, het**. De verbuiging is onregelmatig en moet je gewoon uit je hoofd leren. Er zit wel iets regelmatig in. Zo zijn de mannelijke en onzijdige vormen vooral van de 2^e declinatie en de vrouwelijke vormen van de eerste declinatie.

casus	hij/deze	zij/deze	het/dit	casus	zij	zij	zij
nom. s.	is	ea	id	nom.pl.	ei	eae	ea
gen.	eius	eius	eius	gen.	eorum	earum	eorum
dat.	ei	ei	ei	dat.	eis	eis	eis
acc.	eum	eam	id	acc.	eos	eas	ea
abl.	eo	ea	eo	abl.	eis	eis	eis

Nota bene: suus (zijn/haar/hun eigen) wordt alleen gebruikt als het om iets gaat, dat van het onderwerp is. Videt suum canem – Hij ziet zijn (eigen) hond. Eius/eorum/earum wordt gebruikt bij het bezit van iemand anders dan het onderwerp. Videt eorum canem – Hij ziet hun hond.

Opdracht 6

Vervang in de volgende zinnen de onderstreepte persoonlijke voornaamwoorden door de juiste Latijnse.

1. Jij moet mij met zijn hulp bevrijden.

2. Hij geeft jullie samen met hem een opdracht.
3. Wij hebben haar hiermee/met dit gezien.
4. Jullie moeten ons haar geven.
5. Zij zien hoe zij hun vergeven.
6. Zijn vriendin geeft jullie voor hem mooie boeken mee.

Opdracht 7

Vertaal de volgende zinnen.

1. Suis donis nos sibi redimit.
2. In eius praetorio ligant suum currum ad hastam.
3. Eorum corpora in terra nostra nos sepelimus.
4. Eam et eum hasta vestra interficiebamus
5. Resistimus eis et vobis.

Vervoeging van ire

Het werkwoord ire komt vaak voor in het Latijn. Omdat de stam maar uit één letter (i-) bestaat, zijn de vormen hiervan niet altijd makkelijk te herkennen. Bovendien gedraagt die i- voor een klinker zich ook raar: hij wordt een e-, waardoor het nog moeilijker te herkennen is.

personen	praesens	imperfectum	perfectum
1.s.	eo	ibam	ii
2.	is		
3.	it		
1.pl.	imus		
2.	itis		
3.	eunt		

inf. praes.	ire		iisse
imperativus 2 ^e s.	i		
2 ^e pl.	ite		

De betekenis van de meeste samenstellingen van ire kun je zelf afleiden:

exire

adire

redire

abire

interire omkomen

perire sterven

Opdracht 8

vertaal de volgende vormen.

1. exeo	8. adeunt	15. rediisti
2. abibant	9. interibamus	16. adiisse
3. periimus	10. exiistis	17. exhibatis
4. redis	11. perii	18. peri
5. interis	12. perite	19. redibant
6. abit	13. abierunt	20. adibas
7. peribant	14. interii	21. perimus

Opdracht 9**Tekst 5.1**

Vertaal onderstaande tekst en leer de dik gedrukte woorden.

Aeneas narrat de ruina Troiae. (A)

Graeci iam decem annos ante Troiam bellum gerebant. Nos fortiter eis resistebamus et multos Graecorum regum interfecimus. Heu, nos quoque caros duces, etiam filium regis Priami, Hectorem amisimus. Miser Hector

5. pugnam asperam cum Achille, heroe Graecorum, pugnavit, sed

Achilles eum hasta transfixit. Postea Hectorem ad currum ligavit et

corpus eius circa urbem rapuit. Postremo Achilles in castra sua rediit

corpusque mortui Hectoris extra suum praetorium in terra posuit. Postea

pater Priamus corpus filii donis multis redimit et Hectorem multis

10. honoribus sepelivimus.

Achilles sleurt Hector voort.

... quoque	ook ..	interficere 5, -feci	doden
amittere 3, -misi	verliezen	ligare ad + <i>acc.</i>	vastbinden aan
ante + <i>acc.</i>	voor	mortuus	dood, gestorven
asper, -era, -erum	ruw, hard	narrare	vertellen
bellum gerere 3	oorlog voeren	ponere 3, posui	plaatsen
carus	dierbaar	postea	daarna
circa + <i>acc.</i>	rondom	postremo	tenslotte
corpus, -oris	lichaam, lijk	praetorium	veldheerstent
currus 4	wagen	pugna	gevecht wagenwagen
december	tien	pugnare	vechten
donum	geschenk	rapere 5, rapui	meesleuren
etiam	zelfs, ook	redimere 3	vrijkopen ach
extra + <i>acc.</i>	buiten	resistere + <i>dat.</i>	weerstand bieden
fortiter <i>bijw.</i>	dapper		aan
hasta	lans	rex, regis	koning
heros, -ois	held	ruina	de val
heu	ach	sepelire	begraven
honor, -oris	eer, eerbewijs	terra	aarde, land
iam	reeds, nu, eindelijk	transfigere 3, -fixi	doorboren

Laocöon probeert zijn zoons te redden van de slangen.

Opdracht 10

Vertaal onderstaande tekst in correct Nederlands en leer de dikgedrukte woorden.

Tekst 5.2**Aeneas narrat de ruina Troiae. (B)**

Sed subito post decem annos Graeci non iam ante Troiam erant. Ora deserta erat. Castra eorum deserta erant. Tantum equus ligneus ante portam stat. Portas urbis aperimus, relinquimus urbem, ad castra imus

5. tentoriaque ducum Graecorum inspicimus. Equus magnus nos terret. Quid est? Quid facere debemus? Nobis lis erat. Alteri equum delere cupiebant, quod nonnulli dicebant: 'In equo armati viri se condunt. In animo habent nocte exire et urbem intrare et delere nosque necare.' Alteri equum in urbem ducere volebant. Fama enim erat: 'Si nos equum in urbem

10. ducimus, quondam bello Graeciam vincimus.'

Sacerdos Laocoon autem ab arce decurrit et procul clamat: 'O miseri, insani estis? Graecis creditis? Equum reliquerunt excidio urbis' et magna vi hastam in equum torsit. Est gemitus, sed non audimus. Subito de Tenedo insula, quae ante Troiam est, duo serpentes orae appropinquant et in duos filios Laocoontis

15. invadunt: eos necant et edunt. Laocoon iuvare temptat sed eum quoque serpentes necant.

Nos territi sumus, nam sine dubio dei irati sunt et Laocoonem puniverunt. Aperimus portas et ducimus equum in urbem. Postea edimus et bibimus et multa nocte somnum altum capimus.

ab + <i>abl.</i>	vanaf	equus	paard
alteri m.pl.... alteri	sommige, andere	excidium	vernietiging
....(r.8)		fama	het gerucht
altus	diep, hoog	gemitus 4	gezucht
ante	1. <i>adv.</i> voorheen, eerder	Graecia	Griekenland
	<i>+acc.</i> voor	hasta	lans
aperire	openen	in animo habere	van plan zijn
appropinquare +dat.	naderen	insanus	waaninnig
armatus	gewapend	inspicere 5	bekijken
arx, arcis	burcht	insula	eiland
autem	echter	intrare	binnenkomen
bellum	oorlog	invadere in +acc.	aanvallen
bibere 3, bibi	drinken	iratus	boos
clamare	roepen	Laocoon, -ontis	Laocoon, <i>priester</i>
condere , ndo	verbergen	<i>van Apollo in Troje</i>	
credere 3 +dat.	geloven	ligneus	houten
decem	tien	lis, litis	ruzie
decurrere 3	naar beneden	multa nocte	diep in de nacht
	rennen	nonnulli <i>m.pl.</i>	sommige
desertus	verlaten	non iam	niet meer
duo	twee	porta	poort
edere 3	eten	post + <i>acc.</i>	na
enim	want, immers	postea	daarna
		procul	van ver

punire	straffen	subito	plotseling
quae	die, dat, welke (<i>betr.vnw</i>)	tantum	slechts
Quid?	wat?	temptare	proberen
quod	omdat	Tenedos <i>f</i> 2 ^e	Tenedos, <i>een eiland</i>
relinquere 3, -liqui	achterlaten, verlaten	tentorium	tent
sacerdos, -dotis	priester	torquere 2, torsi	draaien, slingeren
serpens, -ntis	slang	urbs, urbis	stad
somnus	slaap	vis, vim, vi <i>f</i> .	kracht
		volebant	zij wilden

Opdracht 11

Leer de oude vertaling en de woorden die bij tekst B horen.

Opdracht 12

Beantwoord de volgende vragen op grond van de tekst.

1. Waarom is het begrijpelijk dat de Trojanen eerst de *tentoria ducum Graecorum* bekijken r.5?
2. Waarom kregen de Trojanen ruzie r.6?
3. De Trojanen zijn het niet eens over wat ze met het paard moeten doen. Hoeveel groepen zijn er? Welke meningen worden geuit en wat is van iedere mening de motivatie?
4. De Trojanen wilden volgens het verhaal van Aeneas de hinderlaag niet zien. Waaruit blijkt dat?
5. Waarom doden de slangen Laocoon? Er zijn twee redenen. Welke twee?

Laocöon in strijd

Opdracht 13

Vertaal de volgende woorden in het Latijn.

1. door de burcht	11. van burchten
2. door slangen	12. met slaap
3. van slaap	13. voor de eilanden
4. van het eiland	14. met een slang
5. aan priesters	15. voor ruzies
6. vernietigingen <i>subj.</i>	16. gezocht <i>obj.</i>
7. door geweld	17. van geruchten
8. ruzie <i>obj.</i>	18. eilanden <i>obj.</i>
9. de burcht <i>obj.</i>	19. van priesters
10. slangen <i>subj.</i>	20. voor vernietigingen

Opdracht 14

Vertaal de volgende werkwoordsvormen in het Latijn.

1. jij eet	4. hij valt aan
2. probeer	5. geloof
3. rent naar beneden	6. zij zijn genaderd

7. jij hebt gestraft	19. jullie maakten bang
8. jullie hebben geprobeerd	20. zij naderen
9. hij viel aan	21. maak bang
10. zij renden naar beneden	22. wij bekijken
11. ik viel aan	23. valt aan
12. sticht 2x	24. wij probeerden
13. jij hebt bang gemaakt	25. jullie maken bang
14. jullie vallen aan	26. jullie stichten
15. zij stichtte	27. jij bekeek
16. eet 2x	28. jullie straften
17. bekijkt	29. jij rent naar beneden
18. ik naderde	30. te hebben geprobeerd

Opdracht 15

Hieronder staat een aantal uitdrukkingen gemaakt van persoonlijke voornaamwoorden of aanverwante woorden. Zoek de betekenis op.

1. alter ego	6. altruïsme
2. een groot ego	7. pax vobiscum
3. egocentrisch	8. per se
4. paternoster	9. cum suis
5. egoïsme	10. vademecum

Aeneas vertelt verder.

“Diep in de nacht lagen wij allen te slapen, overmand door wijn en vermoeidheid. De Grieken in het paard slopen onder leiding van Odysseus naar buiten, openden de poorten en gaven vuursignalen naar de Grieken bij

Tenedos. Deze voeren snel naderbij, landden en vielen de stad binnen. Wie zij tegenkwamen, slachtten zij af. Wij merkten dat pas laat, te laat. Voordat alle Trojanen wakker waren en de wapens hadden opgepakt, was de helft al dood en was de stad in handen van de vijand. Ik werd door de schim van Hector gemaand de penaten van Troje te pakken en met de resten van ons volk te vluchten naar het Avondland en om daar een nieuwe stad voor de goden van Troje te stichten. Zelfs mijn moeder verscheen aan mij. Ik gehoorzaamde, nam mijn vrouw Creusa, mijn vader Anchises en zoon Ascanius en vluchtte de stad uit. Helaas verloor ik Creusa uit het zicht. Nu zwerf ik allang over de zee en ben door de goden en de winden aangespoeld op de kust van Afrika en vraag u ons te helpen onze bestemming te bereiken. Onze schepen hebben averij opgelopen en onze voorraden zijn op.”

Dido was duidelijk gecharmeerd van de dappere Trojaan en zei hem hulp toe. Sterker nog, door toedoen van Venus en Iuno werd ze verliefd op Aeneas. Iuno hoopte zo orakelspreuken te slim af te zijn: ooit zou Carthago, de door haar beminde stad, door het nageslacht van de Trojanen verwoest worden. Zij hoopte dit te voorkomen door de Trojanen in Carthago te houden. Venus, de moeder van Aeneas, speelde het spel slim mee. Zo zou Aeneas een prettige tijd in Carthago hebben en zouden hij en zijn mannen kunnen aansterken en hun schepen kunnen herstellen.

Aeneas en Dido

Toch duurde het niet lang, of Aeneas kreeg het bevel van Iuppiter verder te gaan. Aeneas' vertrek viel niet goed bij Dido. Zij had zichzelf moeten overwinnen om met hem een relatie aan te gaan: zij had immers haar dode echtgenoot Sychaeus beloofd hem trouw te blijven en nu was ze voor Aeneas gevallen. Toen zij begrepen had dat aan Aeneas' vertrek niets te doen was, richtte ze een brandstapel op, plaatste er een bed op met een pop die Aeneas moest voorstellen, vervloekte hem en zijn volk en uiteindelijk stak ze zich dood en werd ze op de brandstapel verbrand. Deze vloek was de reden van de latere haat en oorlogen tussen de Romeinen en de Carthagers, die uiteindelijk tot de ondergang van Carthago leidde.

Nar kijkt toe hoe Dido sterft.

Caspar Luyken, Adriaan Braakman, 1698

urbi et orbi

honoris causa

de mortuis nil nisi bene

Opdracht 16

Beroemd is de passage in de Ilias, waarin Priamus, de koning van Troje en de vader van Hector, Achilles in diens eigen tent bezoekt om het lijk van zijn zoon vrij te kopen

Tekst 5.3.**De Priamo et Achille**

Corpus miseri Hectoris longum tempus ut praeda canibus et avibus extra Achillis tentorium iacebat, sed dei id a bestiis defendebant. Corpus etiam in sole calido non putruit.

Tandem Priamum, patrem herois, dei in nubibus condunt et multa nocte

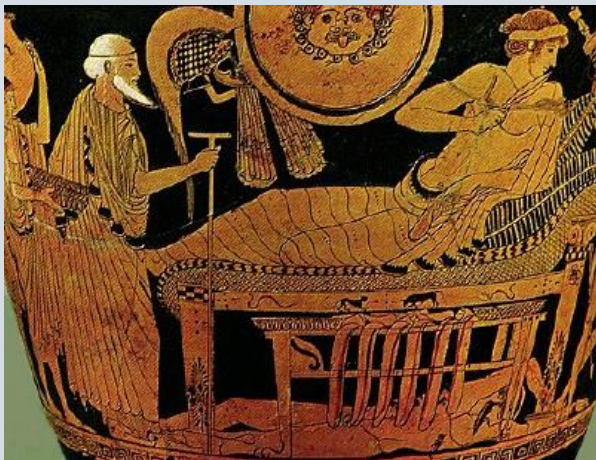
5. in castra hostium ducunt. Rex multis cum donis ad Achillem venit et oravit: "O fortis Achilles, me audi neque me dimitte. Memento patris tui.

Ille miser senex domi te manet et sine te miseram vitam agit. Sic ego quoque miser sum. Bellum longum multos meorum filiorum mihi morte eripuit. Multi mortui sunt. Nunc te oro, da mihi carum Hectorem; tunc

10. eum sepelire possum et tibi et vobis, o fortes Graeci, multa praemia do. Ea vobiscum ducite in navibus in Graeciam et felices este, sed reddite mihi et coniugi meae nostrum filium.

Achilles videt senem Priamum et patrem suum in memoria tenet. Ergo lacrimat et corpus patri reddit.

agere 3	voeren, brengen	mors, mortis	de dood
avis, avis	vogel	mortuus	gestorven, dood
bellum	oorlog	neque = <i>et ne</i>	
bestia	beest	nubes, nubes	wolken
calidus	warm	orare	bidden, smeken
carus	geliefd	praeda	buit
coniunx, coniugis	echtgenote	praemium	beloning
corpus, corporis	lichaam	Priamus	Priamus, <i>koning van Troje</i>
defendere 3 ab + <i>abl.</i>	verdedigen tegen	putrescere 3, putrui	rotten
dimittere	wegsturen	reddere 3	teruggeven
domi	thuis	rex, regis	koning
donum	geschenk	senex	grijsaard
ergo	dus	sic	zo
eripere 5, -ripui + <i>dat.</i>	ontrukken aan	sol, solis	zon
extra + <i>acc.</i>	buiten	tandem	tenslotte
felix, felicitas	gelukkig	tempus, -oris	tijd
fortis	dapper, sterk	tenere 2	(vast)houden
heros, herois	held	tentorium	tent
iacere 2	liggen	tunc	dan toen
ille, illa, illud	die (goed)	ut	(zo)als
lacrimare	huilen	vita	leven
memento + <i>gen.</i>	denk aan		
memoria	herinnering		

Priamus bij Achilles

Aeneas vertrekt uit Carthago.

Leerwoorden les 5

alteri <i>m.pl.</i>	sommige/andere	iam	reeds, nu, eindelijk
amittere 3, -misi	verliezen	in animo habere 2	van plan zijn
ante + <i>acc.</i>	voor	insanus	waaninnig
appropinquare + <i>dat.</i>	naderen	inspicere 5, inspexi	bekijken
armatus	gewapend	insula	eiland
arx, arcis	burcht	interficere 5, -feci	doden
asper, -era, -erum	ruw, hard	intrare	binnenkomen
bellum gerere, gessi	oorlog voeren	invadere 3 in + <i>acc.</i>	aanvallen
circa + <i>acc.</i>	rondom	iratus	boos
condere, condidi 3	verbergen	lis, litis	ruzie
corpus, -oris	lichaam, lijk	mortuus	dood, gestorven
credere, credidi 3 + <i>dat.</i>	geloven	ponere 3, posui	plaatsen
debere 2, debui	moeten	postea	daarna
decurrere 3, decurri	naar beneden rennen	postremo	tenslotte
delere 2	vernietigen	pugna	gevecht
demittere 3	wegsturen	pugnare	vechten
donum	geschenk	rapere 5, rapui	meesleuren
edere 3	eten	redimere 3	vrijkopen
etiam	zelfs, ook	resistere + <i>dat.</i>	weerstand bieden
excidium	vernietiging	aan	
extra + <i>acc.</i>	buiten	rex, regis	koning
fama	het gerucht	ruina	de val
fortiter <i>bijw.</i>	dapper	se (acc./abl.)	zich
hasta	lans	sepelire	begraven
honor, -oris	eer, eerbewijs	transfigere 3, -fixi	doorboren
		vincere 3	overwinnen

Grammatica les 5

Het imperfectum: de onvoltooid verleden tijd

Vorming:

stam + (e)ba + uitgang. De –e- wordt gebruikt na een medeklinker.

persoon	kenletters	singularis	pluralis
1 ^e	(e)ba	-m	-mus
2 ^e	(e)ba	-s	-tis
3 ^e	(e)ba	-t	-nt

1 ^e coni.	saluta-re	saluta-ba-m
2 ^e coni.	vide-re	vide-ba-m
3 ^e coni.	reg-e-re	reg-e-ba-m
4 ^e coni.	audi-re	audi-e-ba-m
5 ^e coni.	cap-e-re	capi-e-ba-m

salutabam:

5. ik begroette
6. ik was aan het begroeten
7. ik begroette telkens
8. ik probeerde te begroeten

Onregelmatige imperfecta:

esse	posse
eram	poteram
eras	poteras
erat	poterat
eramus	poteramus
eratis	poteratis
erant	poterant

Het onregelmatige werkwoord ire

personen	praesens	imperfectum	perfectum
1.s.	eo	ibam	ii
2.	is		
3.	it		
1.pl.	imus		
2.	itis		
3.	eunt		
inf. praes.	ire		iisse
imperativus 2 ^e s.	i		
2 ^e pl.	ite		

De persoonlijke voornaamwoorden: (pronomina) personalia

casus	ik	jij	wij	jullie
nom.	ego	tu	nos	vos
gen.	-----	-----	-----	-----
dat.	mihi	tibi	nobis	vobis
acc.	me	te	nos	vos
ab.	me	te	nobis	vobis

Nota bene: mecum, tecum, secum, nobiscum, vobiscum, secum (= cum me, te, se, nobis, vobis, se; met mij, met jou, met zich, met ons, met jullie, met zich)

Het bezittelijke voornaamwoord:

meus, -a, -um	mijn, van mij
tuus, -a, -um	jouw, van jou
suus, -a, -um	zijn, haar eigen, van hem/haar zelf
noster, -stra, -strum	onze, van ons
vester, -stra, -strum	jullie, van jullie
suus, -a, -um	hun eigen, van hen zelf

Het persoonlijke voornaamwoord van de derde persoon

Is, ea, id:

- deze dit

- hij, zij, het

casus	hij/deze	zij/deze	het/dit
nom. s.	is	ea	id
gen.	<i>eius</i>	<i>eius</i>	<i>eius</i>
dat.	<i>ei</i>	<i>ei</i>	<i>ei</i>
acc.	eum	eam	id
abl.	eo	ea	eo
	zij	zij	zij
nom. pl.	ei	eae	ea
gen.	eorum	earum	eorum
dat.	<i>eis</i>	<i>eis</i>	<i>eis</i>
acc.	eos	eas	ea
abl.	<i>eis</i>	<i>eis</i>	<i>eis</i>